

Melita Zajc

Za srečo, dobrota

Srečen kot Lazzaro / Lazzaro felice

leto 2018

režija **Alice Rohrwacher**

država **Italija, Švica, Francija, Nemčija**

dolžina **125'**

»Primi, Lazzaro,« »Pridi sem, Lazzaro,« »Daj, Lazzaro,« »Pomagaj, Lazzaro ...« V tem svetu, ki je, kot da so ga prenesli na platno iz kake Breughlove pokrajine, se je ustavil čas. Nobenih dobrin modernega sveta ni, nobenih naprav in nič se ne premi-ka. Lazzaro, še ne čisto odrasel moški kodrastih las in velikih temnih oči, neopazno, z vilinsko nežnostjo hiti od ene osebe do druge, od enega opravila k drugemu, ne da bi se utrudil in ne da bi za hip ugasnil njegov radostni pogled. Ko pade mrak in se prebivalci te osamljene kmetije za pridelavo tobaka na jugu Italije druga za drugim umaknejo k počitku, vsak najde mesto zase, le za Lazzara zmanjka prostora. Idilična podoba sožitja človeka in neokrnjene narave ima tudi svojo temno stran.

Sprva se zdi, da opazujemo svet preteklosti, a hitro se izkaže, da je to le eden od anahronizmov sedanjosti. Ljudje na kmetiji živijo brez elektrike in v popolni revščini zato, ker jih upravnik kmetije in lastnica posestva, markiza Alfonsina de Luna (igra jo Nicoletta Braschi) ohranjata v prepričanju, da so še vedno v veljavi zakoni, po katerih so

tudi sami last veleposestnice. Za dobrine, ki jih pridelajo, pa jim upravnik plačuje manj, kot jim zaračuna stroškov, tako da je njihov dolg iz meseca v mesec večji. Čeprav se mlajši člani skupnosti trudijo oditi proč, pa prevara deluje, in je razkrita šele, ko spodleti neka druga, podobno neverjetna prevara. Ko namreč sin veleposestnice, Tankredi (igra ga gruzijski zvezdnik YouTube Luca Chikovani), da bi od matere izsilil nekaj denarja, Lazzara prepriča, da mu pomaga uprizoriti lastno ugrabitev, mu ta sicer ustreže, saj ga je Tankredi uspel prepričati, da je njegov polbrat. Vendar pa tokrat spet pozabijo nanj, Lazzaro se hudo prehladi, omaga v snežnem viharju in ne izpolni naloge, vaščani pa, prestrašeni, ker ne najdejo Tankredija, pokličejo policijo. Na tej točki izpuhti še zadnje upanje, da gre za neko oddaljeno, s svetom občinstva nepovezano veselje. Mobilni telefon, s katerim pokličejo policijo, kaže na devetdeseta leta prejšnjega stoletja, ugrabitev pa neposredno spominja na epizodo iz leta 2016, ko je Lapo Elkann, dedič družine Agnelli, ki je lastnica avtomobilskega proizvajalca Fiat, trdil, da ga je v New Yorku ugrabila transgender prostitutka, in od družine zahteval 10.000 dolarjev gotovine kot odkupnino.

Srečen kot Lazzaro (Lazzaro felice / Happy as Lazzaro, 2018) je tretji film Alice Rohrwacher in z njim se je dokončno uveljavila kot ena najpomembnejših režiserk našega časa. Mediju filma je dala nov zagon in pokazala, da zmore govoriti v imenu generacij, ki iščejo alternativne oblike družbe po tem, ko so na svoji koži že doživele poraz upornikov šestdesetih let in njihovo izkušnjo, da ni alternative. Njen drugi film **Čudes** (Le Meraviglie, 2014) pripoveduje o odraščanju deklice na biološki kmetiji v Toskani, kjer se iz dneva v dan borijo za obstanek in jim je edini vir preživetja prodaja medu. Starša v prakso prenašata svoje inovativne

pogleda na pridelavo hrane in vzgojo otrok, pri tem pa se ne ozirata na posledice, ki jih trpijo otroci. V filmu je veliko avtobiografskega, režiserka sama je rojena v družini pridelovalca medu, ki se je v šestdesetih letih prejšnjega stoletja iz Nemčije preselil v Italijo, da bi se vrnil k naravi, in je v Toskani gojil čebele. Alice Rohrwacher pa je v tem filmu že zasnovala tudi povsem novo filmsko govorico. Pogosto jo označijo kot magični realizem, vendar pa to ni najbolj primerno, saj magični realizem še vedno predpostavlja obstoj neke neposredovane realnosti, na katero se nanaša. Fellini, s katerim jo pogosto primerjajo, je svoj magični realizem razvil iz italijanskega neorealizma, ki je v film neposredno prenašal realnost takratne Italije, medtem ko filmi Alice Rohrwacher nastajajo v okolju, kjer je vsakdanje življenje v celoti mediatizirano. Mediji so se razblinili v infrastrukturo medosebnih odnosov, kar pred ustvarjalce postavlja povsem nov izziv. Ko mediji enkrat postanejo vsakdanji svet, kako naj jih vidimo, in kako naj, v jeziku tradicionalnih medijev, recimo filma, govorimo o tem svetu? Nasprotno od premise dileme med modro in rdečo tableto v filmu **Matrica** (The Matrix, 1999, Andy Wachowski, Larry Wachowski) iz mediatiziranega življenjskega okolja ni izhoda, in to pred nas postavlja, z besedami Marka Deuzeja, avtorja koncepta mediatizacija, »nove etične in estetske izzive glede našega bivanja v svetu«. Moč filmov Alice Rohrwacher je v tem, da se v polni meri zaveda tega konteksta. Svetovi njenih filmov so v celoti izmišljeni in z vsakdanjim življenjem občinstva povezani le posredno. Lahko preko tem, ki jih obravnava – tako se denimo Jasmina v *Čudesih* skrivaj pripravlja na nastop v resničnostnem šovu, ker v tem vidi edini izhod iz težke situacije –, lahko pa preko družbenih struktur in struktur občutenja. Politike in etike. Filmski jezik Alice Rohrwacher je magija, njeni filmi pa fantazijske pripovedi, kot pravljice.

Srečen kot Lazzaro filmsko pripoved o junakih prepleta s pravljicami, ki si jih ti junaki pripovedujejo, včasih pa se kar zlije z njimi. Na teh mestih magija postane resničnost filma, brez cinizma ali ironije. Dobro je absolutno in resnično, kot je lahko le v pravljicah. Res se sprva pogled, ki v Lazzaru vidi poosebljeno dobroto, prepleta z bolj ciničnim razumevanjem, ki njegovo ustrežljivost poveže s hendikepom. A čeprav je ta zadnji tudi osnova Tankredijeve potegavščine, je pripovedovalska perspektiva v celoti na strani pogleda, ki v Lazzaru vidi poosebljeno, angelsko dobroto. Ne po naključju. Kot je poudarila Alice Rohrwacher: šele ko je videla Adriana Tardiolo, ki v filmu igra Lazzara, je vedela, da lahko posname ta film. A če pogledate fotografije režiserke, ste ta obraz že videli.

Živimo v času, ki zahteva enostavnost. Poenostavljanja. V Italiji so celo molitev, *Očenaš*, popravili tako, da so dobro temeljito očistili zla in bodo odslej *Patra nostrega* namesto

»ne vpelji nas v skušnjava« prosili, naj jih »ne prepusti skušnjavi«, češ, Oče nas ne more »vpeljati« v skušnjava, to bi pomenilo, da pozna tudi zlo, mi pa ga hočemo dobrega, samo, absolutno dobrega. Podobno se je pokazalo tudi v drugih filmih letošnjega Liffa, najbolj seveda v **Hiši, ki jo je zgradil Jack** (The House That Jack Built, 2018) Larsa von Trierja, ki Benjaminov poudarek, da ni civilizacije, ki bi ne temeljila na barbarstvu, s priliko »Jackove hiše« radikalizira, v Jacku pa utelesi absolutno zlo. Za primerjavo, Gaspar Noe v **Vrhuncu** (Climax, 2018) ostaja zvest kompleksnosti in poudarku o neločljivosti dobrega in zla, ki je njegov prepoznavni znak. Resda njegove upodobitve zla slovijo kot posebej grozovite, a to izhaja prav iz neoprijemljivosti zla, saj za Noeja zlo ni drugega kot dobro, ki je končalo slabo, in tako je tudi *Vrhunec* film o dobrem, ki se je spremenilo v slabo, denimo zabava v pokol, materinska skrb v detomor. *Jack* Larsa von Trierja pa je absolutno zlo, in zato pravo nasprotje Lazzara.

Film je organiziran v koncentričnih krogih, najprej, v prvem krogu, pokaže Lazzarovo razširjeno družino, potem pogled razširi na življenje v odročni vasi Inviolata, s kmeti in markizino družino, v tretjem delu pa pokaže tudi bližnje mesto s predmestjem, tako da v tem tretjem krogu preplet treh vrst prostorske ureditve, poljedelske, urbane in predmestne, omogoča pregled nad celotnim družbenim vesoljem. V mesto so se po »osvoboditvi«, ki jo je prinesla spodletela prevara z ugrabitvijo, iz Inviolata zatekli tako kmetje kot tudi markizina družina. Kmetje, čeprav osvobojeni, še naprej živijo brez osnovnih življenjskih pogojev, na robu preživetja, poslabšal pa se je tudi položaj markiza Tankredija. A nič od tega ne prinese bistvene spremembe, le še potrdi (tudi v novem kontekstu) osnovno zavezo humanizmu in dobremu.

Srečen kot Lazzaro je mojstrovina, ki argument, da je pravi pogoj za srečo dobrota, razvije do skrajnosti. Poudarek na etiki služi tudi kot osnova analize sodobne družbe v času, ko ni prihodnosti, oziroma je, tako zaradi omejenosti naravnih virov kot požrešnosti elit, dinamiko družbenega razvoja nadomestilo mirovanje. Tako so v enem samem času koncentrirani vsi družbeni redi in sloji zadnjih dveh tisočletij, od fevdalnega suženjstva, prek propadajočega plemstva ob koncu fevdalizma, do izginjanja meščanstva v zadnji, liberalni fazi kapitalizma. Tu avtomatično vztrajanje pri dobrem dobi tudi svoj političen pomen. Ker tvegam, da pokvarim gledalski užitek tistim, ki filma še niso videli, naj samo dodam, da bolj prepričljive upodobitve Althusserjeve teze, da v ideologiji subjekti delujejo kar sami, še nisem videla. A to je samo še en argument v prid tezi, da je vztrajanje pri dobrem pogoj sleherne ideje o spremembah. Šele na tej osnovi je smiselno začeti iskati rešitve. **E**